

Sosiaalipalveluista hyvinvointipalveluihin – käsitehistorian tarkastelua¹

Marketta Rajavaara: *VTT, sosiaalityön professori (hyvinvointipalvelut), yhteiskuntapolitiikan laitos, Helsingin yliopisto*
marketta.rajavaara@helsinki.fi

Janus vol. 17 (4) 2009, 346–351

Johdanto

Ihmisten hyvinvoinnin tukeminen tai tukematta jättäminen ovat suuressa määrin yhteiskunnassa muodostuvan tiedon varassa. Tähän tietoon sisältyvät esimerkiksi käytetyt käsitteet, tilastointi, tietorekisterit, seurantajärjestelmät, selvitykset ja tutkimustoiminta. Käsitteet ja hyvinvoinnin järjestelyt ovat keskenään vastavuoroisessa suhteessa. Käsitteillä kuvataan ihmisten toimintaa ja hyvinvoinnin järjestelyjä, ja samalla käsitteillä muovataan hyvinvointipolitiikkaa. Käsitteiden avulla nostetaan ilmiöitä esiin ja piilotetaan toisia ilmiöitä ja käsitteitä käytetään ihmisten ohjaamisen sekä vallan välineinä. Käsitteet vaihtuvat, ja uudet korvaavat entisiä. Käsitteet saattavat elää rinnakkain, ja niiden käytöstä käydään kamppailuja. Käsitteiden ilmaantumisen ja käytön historiaa tarkastelemalla on siten mahdollista ymmärtää hyvinvointipolitiikan jännitteitä ja muutoksia.

Yhteiskuntatieteilijät ovat yhtä mieltä sosiaalisen käsitteen tyhjentyä. Sosiaalinen ei toimi yhteiskunnan uudistamisen liikevoimana. Hyvinvointipolitiikkaa ei muovata sosiaalisen käsitteistöllä vaan aivan uusilla sanastoilla. Tarkastelen tässä esityksessä hyvinvointipolitiikkaan ilmaantuneita palvelujen käsitteitä ja käyttötapoja. Pohdin erityisesti kolmea käsitettä, jotka ovat sosiaalipalvelut, peruspalvelut ja hyvinvointipalvelut.

Sosiaalitieteiden haasteena on, että niiden käytämät käsitteet ovat usein poliittisia ja hallinnollisia termejä. Miten tutkimus voi erottautua tästä kielenkäytöstä, jos halutaan analysoida myös politiikan ja hallinnon ilmiöitä? 1970- ja 1980-luvuilla tämä ei tutkijoita ihmetyttänyt, vaan sosiaalipolitiikan oppikirjoissa määriteltiin ja luokiteltiin intomielisesti yhteiskuntapolitiikan ja sosiaalipolitiikan hallintolohkoja ja niihin liittyviä periaatteita. Sosiaalipolitiikan tutkimuksessa ja opetuksessa vallinnutta orientaatiota on nimetty osuvasti järjestelmäsosiaalipolitiikaksi (Kajanoja & Simpura 2009, 174).

Tällainen jäsentelyvimma laantui myöhemmin, ja on päädytty toiseen äärlaitaan. Hyvinvointipolitiikoista, -etuksista ja -palveluista on kehkeytynyt vaikeaselkoinen, lähes käsittämätön maailma, jonka sattumanvaraisuudet ja kohtuuttomuudet saavat ymmälle niin päätöksentekijän, asiantuntijan kuin tavallisen kansalaisenkin. Esimerkiksi kuntoutuksen järjestelmäkaos on Suomessa ainutkertainen. Ei ole enää jäsennettävissä yhtä sosiaalipolitiikkaa tai yhteiskuntapolitiikkaa, vaan lukuisia erilaisia, toisiinsa kietoutuvia, toisiaan tukevia tai keskenään ristiriitaisia hyvinvoinnin politiikkoja, tavoitteita ja ohjelmia. Ne liikkuvat yhä enemmän sellaisilla ei-sosiaalisen alueilla, joihin eivät yliopistollisen sosiaalipolitiikan tai sosiaalityön tutkimuksen entiset käsitteet ulotu.

Hyvinvoinnin politiikan ja hallinnon palvelukäsitteitä tarkastelemalla yritän seuraavassa osoittaa, että ei ole samantekevää, millaisin käsittein hyvinvointipolitiikkaa kuvataan ja har-

joitetaan. Käsitteemuutokset tapahtuvat yleensä pikkuhiljaa, mutta voivat heijastaa täysin muuttunutta hyvinvointipolitiikan perustaa.

Palveluksista palveluihin

Ennen kuin käsittelen palvelu-käsitteen etuliitteitä, haluan kiinnittää huomiota palvelun käsitteeseen ja palvelujen asemaan. Palvelun käsite viittaa palvelemiseen ja palvelualaan, mutta palvelus on erillinen jonkun hyväksi tehty teko (Uusi kieliopas 2000, 283). Palvelus-käsitteeseen liittyy yksilökohtaisuuden sekä lahjan idea, joka ei sisälly palvelun käsitteeseen. Esimerkiksi Pekka Kuusi (1961, 294–295) puhui 60-luvun sosiaalipolitiikka -ohjelmassaan sosiaalihuollollisista palveluksista, joilla vastattaisiin kansalaisen tarpeisiin tämän hädän hetkinä. Puhuttiin myös yksilökohtaisista palveluksista tai sosiaalipalveluksista (Piirainen 1974; vrt. Auvinen 1974; 1980).

Viimeisen viidenkymmenen vuoden aikana palvelukset ovat muuttuneet palveluiksi. Julkisrahoitteiset palvelut eivät ole erillisiä, jonkun hyväksi tehtyjä tekoja vaan niistä on tullut julkista ja yksityistä, kilpailutettua massatuotantoa. Julkisia palveluja ei jaeta yksittäisinä ja satunnaisina lahjoina, vaan kansalaisten oikeuksien ja tarveharkinnan perusteella.

Yksityiset ja julkisyhteisöjen palvelut muodostavat Suomessa kaksi kolmasosaa (64,2 % vuonna 2007) bruttokansantuotteesta (Suomen tilastollinen vuosikirja 2008, 326). Huomattava osa sosiaalipolitiikasta toteutuu nykyisin palveluina, sillä maan sosiaalimenoista palvelujen osuus oli vuonna 2007 noin 38 % ja toimeentuloturvan 62 % (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos THL/SVT Tilastoraportti 2/2009). Yli miljoona suomalaista käyttää vuosittain sosiaalipalveluja (Muuri 2008, 15). Palveluilla muovataan ratkaisevasti kansalaisten arkipäivän valintoja ja elämäntilanteita. Palvelut ovat ihmisille ja kansantaloudelle elintärkeitä, mutta myös problemaat-

tisia. Suomalaisten ikääntyessä palvelujen tarve voi ryöstäytyä lähiaikoina käsistä. Palvelut ovat työvoimavaltaisia, ja siksi ne maksavat melkoisesti. Tästä syystä tuottavuudesta ja vaikuttavuudesta on tullut tärkeimpiä, ellei ainoita politiikan käsitteellisiä kehyksiä, joilla julkisrahoitteisia palveluja tarkastellaan. Edellisen laman tavoin myös nykyisessä taantumassa kysytään, mistä löytyvät palvelujen säästöpotentiaalit.

Sosiaalipalvelut

Palvelujen politiikka ja hallinnointi on tällä hetkellä kovaa ja laskelmoivaa, mutta näin ei ollut alun perin, ainakaan sosiaalipolitiikan käsitteessä. Tuskin mikään muu sosiaalipolitiikan käsite kuin sosiaalipalvelu on saanut aikaan niin idealistisia ja lämpimiä kuvauksia. Sosiaalipalvelun käsitteellä on ilmenetty hyvän tahdon politiikkaa, jota julkinen valta harjoittaa kansalaisten hyväksi ja tukemana. Aina löytyy yhteisvastuuta ja veronmaksaja, joka mielihyvin kustantaa jonkun toisen palvelut omaan palvelutiliinsä luottaessaan. Miten sosiaalipalvelun käsite tuli Suomeen ja mitä se sisälsi?

'Social services' -käsitteen keskeisiä pohtijoita oli universaalien sosiaalipolitiikan kannattajana tunnettu Richard Titmuss. Hän katsoi 1950-luvulla palvelujen liittyvän tarpeeseen vastata yhteiskunnan kollektiivisiin järjestelyin kansalaisten riippuvuuksiin, jotka ovat joko luonnollisia (kuten lapsuus, myöhäisvanhuus ja lasten hankinta) tai yhteiskunnallisesti tuotettuja (kuten työttömyys). Ketään ei tulisi jättää oman kohtalonsa varaan, ja palveluilla voitaisiin edistää kansalaisten tasa-arvoa. Titmuss määritteli sosiaalipalvelut sosiaalisiksi tai rahallisiksi hyvinvointietuuksiksi, joiden tuottaminen kuuluu olennaisesti valtion tehtäviin. Titmuss sisällytti tällä tavoin sosiaaliin palveluihin myös tulonsiirrot. (Titmuss 1987, 44–47; Auvinen 1974, 11.)

'Social services' kääntyi suomen kielessä sosiaalipalveluiksi. Käsite mainittiin ensi kerran alan oppikirjoissa 1960-luvun lopulla (Piirainen 1969), ja Riitta Auvinen 1974; 1980) tarkasteli käsitettä 1970-luvulla. Auvisen (1974, 15–16) mukaan sosiaalipalvelut tunnistaisi siitä, 1) ettei niissä ole kyse rahanjaosta, 2) ne olisivat universaaleja eli kaikkien tarvitsevien käytettävissä, 3) niiden käyttöä ei rajoitettaisi, 4) ne olisivat joko lakisääteisiä tai vapaaehtoisten järjestöjen tuottamia, 5) ne olisivat joko ilmaisia tai kohtuuhintaisia ja 6) ne olisivat käyttäjälleen vapaaehtoisia. Auvisen kirjan esimerkkeinä kuvattiin lasten päivähoitoa, kotipalvelua, vanhusten ja vammaisten palveluja, mutta myös työnvälitystä, ammatinvalinnanohjausta, oikeusapua ja terveyspalveluja.

Suomessa tehtiin 1970-luvun alussa selkeä erottelu sosiaalipalvelujen ja toimeentuloturvan kesken. Sosiaalihuollon periaatekomitea jäseni sosiaaliturvaa tuen laadun perusteella: onko kyseessä rahallinen tuki (toimeentuloturva) vai palvelun järjestäminen (sosiaalipalvelut). Komitea määritteli, että "Sosiaalipalvelut ovat yhteiskunnan toimesta tai sen tuella ja valvonnassa tuotettuja palveluja yksilöiden ja perheiden tarpeiden tyydyttämiseksi siltä osin kuin palveluja ei ole saatavissa yksityisten tuottamina tai palvelut ovat sen luonteisia, että niiden tuottamisen on katsottava kuuluvan yhteiskunnalle." (Sosiaalihuollon periaatekomitean mietintö 1971, 40–42; Hellsten & Lehto 2009, 16.)

Peruspalvelut vai hyvinvointipalvelut?

Universalismin ideaaliin perustuen palveluja laajennettiin 1970- ja 1980-luvuilla niin tuntuvasti, että oli aihetta puhua julkis palveluvaltiosta ja sosiaalipalveluvaltiosta. Palvelut saatiin aikaan valtion normi- ja resurssiohjauksella, verorahoitteisina ja kunnallisena toimintana (Kautto 2005, 16–17). Vuoden 1984 alusta voimaantulleessa sosiaalihuoltolaissa (710/1982) sosiaalipalvelujen käsite vakiintui. 1980-luvulta alkaen val-

tiolähtöinen yhdenmukaisuus alkoi korvautua kuntien itsehallintoon ja paikallisolojen tuntemukseen perustuvalla päätöksenteolla. Kunnallisten toimintamallien käyttöönottoa edistettiin vapaakuntakokeilulla, valtionosuusjärjestelmällä (1993) ja uudella kuntalailla (365/1995). Tästä syystä 1980-luvun lopulla tuotiin keskusteluun uusi käsitepari, kunnallinen sosiaalipolitiikka (Kananen & Niiranen & Jokiranta 2008, 49–50). Sen avulla haluttiin tehdä näkyväksi kuntien hyvinvointipoliittista vastuuta.

Julkisten palvelujen laajenemista ryhdyttiin rajoittamaan jo ennen 1990-luvun talouslamaa. Palvelujen työvoimaosuuksien kasvu nähtiin vakavana ongelmana, joka tulisi ratkaista palvelujen tuottavuutta parantamalla. Uudenlaisen palvelukulttuurin tarvetta perusteltiin kansalaisten tarpeilla, mutta taustalla olivat myös uusliberalistisen talouspolitiikan käänteessä omaksumat uuden julkisjohtamisen opit. Keskustelu palvelujen ulkoistamisesta, yksityistämisestä ja tilaaja-tuottajamalleista käynnistyi. 1990-luvun lama kouraisi syvältä kuntien palvelutoimintaa ja hyvinvointipoliittista ajattelua. Säästöistä, leikkauksista ja tiukasta menokurista tuli pysyvää politiikkaa, ja kuntien palvelukyvyyn erot lisääntyivät. Palveluilta alettiin vaatia tuloksellisuutta, ja palvelujen tuottavuus, vaikuttavuus ja laadunhallinta nostettiin ydinasioiksi.

Peruspalvelujen ja hyvinvointipalvelujen käsitteet ilmaantuivat palvelujen hallinnointiin 1980- ja 1990-lukujen taitteessa. Peruspalvelujen käsitteeseen asetettiin monenlaisia toiveita ja siitä toivottiin jonkinlaista rinnakkaistermiä perusturvalle. Peruspalvelujen käsitteen avulla haluttiin määritellä ja rajata asiakkaiden oikeuksia, ratkoa valtio-kunta-ohjaussuhteen kysymyksiä, tukea palvelujen priorisointia ja etsiä perusteluja säästöille ja leikkauksille. Peruspalvelut alettiin ymmärtää hyvinvointipalvelujen ydinpalveluiksi eli palveluiksi, jotka tulisi pystyä aina tarvittaessa tarjoamaan kuntalaisille. Peruspalveluiksi alettiin katsoa sosiaali-, terveys- ja koulutuspalvelut sekä

infrastruktuuripalvelut. (Niemelä & Knutinen & Kainulainen & Malkki 1994.) Kansalaisten perusoikeuksien uudistamistyö, joka kiteytyi uuteen perustuslakiin vuonna 2000, saattoi osaltaan vaikuttaa peruspalvelun käsitteen vahvistumiseen. Perustuslain mukaan julkisen vallan on turvattava jokaiselle riittävät sosiaali- ja terveyspalvelut.

Hyvinvointipalveluille on vähitellen määrittynyt toisenlainen sisältö kuin peruspalveluille. Näiden käsitteiden käytöstä on myös kiistelty. Esimerkiksi Antti Hautamäki (1993, 203–214) ehdotti 1990-luvun alussa, että peruspalvelun käsitteestä luovuttaisiin ja puhuttaisiin vain hyvinvointipalveluista. Hänen mielestään hyvinvointipalvelut voitaisiin ryhmitellä kolmeen luokkaan niiden ohjauksen, tuotantotavan ja rahoituksen perusteella. Kilpailukykypalvelut, kuten lasten päivähoito sekä lasten, nuorten ja työssäkäyvien terveydenhuolto, edistäisivät kansalaisten ja elinkeinoelämän kilpailukykyä. Turvapalvelut takaisivat toimeentulon työelämän ulkopuolella ja auttaisivat selviytymään kriiseistä. Niihin lukeutuisivat esimerkiksi sosiaali- ja terveyspalvelut. Elämänsisältöpalvelut rikastuttaisivat kansalaisten elämää ja lisäisivät elämän laatua, ja niiden kustantaminen olisi jokaisen oma asia.

Hyvinvointipalvelut eivät ole vain julkisen sääntelyn asia vaan ne ovat enenevästi palveluja sosiaalisen reunoilla tai ulkopuolella. Hyvinvointipalveluista ei kannata kysyä Raija Julkusen (2006) kirjaotsikon tavoin: ”Kuka vastaa?”, sillä ei ole tahoja, joka kysymykseen vastaa. Hyvinvointipalvelut ilmentävät politiikkaa, jossa hyvinvoinnin vastuusuhteet ovat hämärtyneet ja muovautuvat uudelleen. Kun perinteisellä sosiaalipolitiikalla on haluttu vähentää ihmisten pakkoa turvautua lähimaisiinsa ja riippuvuutta markkinoista, hyvinvointipalvelut ovat omasta kohtalostaan vastuullistettujen yksilöiden, perheiden ja omaisten palveluja.

Käsitteen avulla on mahdollista tehdä näkyväksi kolmannen sektorin merkitystä palvelujen tarjoajana, mutta erityisen hyvin sillä voidaan kuvata markkinoilla tuotettuja palveluja. Tällä hetkellä yksityiset palveluntuottajat eli järjestöt ja yritykset tuottavat kolmanneksen kuntien järjestämistä vastuulla olevista sosiaalipalveluista henkilöstön määrällä arvioituna (Yksityinen palvelutuotanto sosiaali- ja terveydenhuollossa, SVT 2008). Ei ole itsestään selvää nimittää näitä yksityisiä palveluja sosiaalipalveluiksi.

Sosiaalipolitiikasta ja sosiaalityöstä kaikonnut hyvinvoinnin käsite on vähitellen siirtynyt joidenkin yritysalojen myyntivaliksi. Jos helsinkiläinen haluaa henkilökohtaiseen hyvinvointianalyysiin, hän ei pyyhkäise metrolla Kallion virastotaloon vaan etsiytyy viihtyisään hyvinvointitoimistoon, jonka mainoskuvassa kylpytakkiasuinen nainen meditoi mielihyväänsä silmät ummessa. Keski-luokan hyvä elämä ei toteudu welfaren avulla vaan wellness-maailmassa. Turkoosin kimaltelevasta uima-altaasta näyttää tulleen julkisrahoitteisten palvelujen rajapyykki: altaassa polskintaa ei saa tukea verovaroin, oli tänä keväänä median viesti työikäisten kuntoutukseen liittyen. Tarkoitaneeko tämä myös sitä, ettei julkisrahoitteinen palvelu saa ylipäänsä tuntua käyttäjästään hyvältä?

Uusin vai vanhoin käsittein?

Millaisia käsitteitä yhteiskuntatutkijoiden tulisi käyttää palvelujen politiikkaa ja hallinnointia tutkiessaan? Tulisiko käyttää entisiä sosiaalisen käsitteitä vai tulisiko hakea uudenlaisia ilmaisuja? Vai onko tällä asialla lainkaan merkitystä?

Anu Muuri (2008) väitteli viime vuonna sosiaalityöhön aiheesta ”Sosiaalipalveluja kaikille ja kaiken ikää?”. Sosiaalipolitiikan emeritusprofessori Briitta Koskiahon (2009) julkaisi äskettäin kirjan ”Hyvinvointipalvelujen tavaratalossa”. Toinen puhuu sosiaalipalveluista ja toinen hyvinvointi-

palveluista, tosin ehkä vastentahtoisesti. Ovatko Muurin ja Koskiahon johtopäätökset erisuuntaisia?

Muuri analysoi kansalaisten mielipiteitä ja kokemuksia kuntien lakisääteisistä sosiaalipalveluista laajoihin kyselytutkimuksiin perustuen. Muurin lähtökohtana on sosiaalipalvelujen universaalien jakopolitiikan ideaali. Hänen tutkimuksensa mukaan suomalaiset luottavat edelleen kohtuullisesti sosiaalipalveluihin ja ovat valmiita käyttämään ja rahoittamaan niitä. Kuitenkin ihmiset, jotka olivat käyttäneet palveluja, ovat Muurin tutkimuksen mukaan vähemmän luottavaisia kuin ne, jotka eivät olleet turvautuneet palveluihin. Tähän liittyen naisten luottavaisuus osoittautuu miehiä vähäisemmäksi. Tätä tulostaan Muuri kutsuu luottamuksen paradoksiksi. Tutkimuksen perusteella kansalaisten keskuudessa kytee pettyneisyyttä, joka saattaa haastaa palvelujen oikeutuksen.

Briitta Koskiahon tarkasteli tutkimuksessaan sosiaali- ja terveystalouden muuttuneita tuotantotapoja Suomea, Ruotsia ja Iso-Britanniaa vertaillen. Koskiahon katsoo sosiaalipalvelujen ilmentävän tarveharkintaista sosiaalipolitiikkaa toisin kuin Muuri, joka liittyy ne universalismiin. Koskiahon mielestä julkinen sektori on luovuttanut Suomessa palvelujen tuottamisvastuun markkinoille siinä määrin, että kyse on jo yksityistämishjelmasta. Koskiahon kuvailemassa globaalissa palvelutaloudessa yksilöt tekevät elämänsä oman näköisekseen, enenevästi omilla resursseillaan. Palvelu ei ole enää palvelua, vaan asiakkaalle annettu seteli. Koska setelin arvo on vaatimaton, palvelun kuluttaja täydentää sitä omalla maksusuudellaan. Tällaiseen palvelukultukseen kykenemättömät jäävät palvelujen ulkopuolelle tai heidät poiskäännytetään (ks. Hänninen & Karjalainen & Lehtelä 2007). Palvelut hankitaan kilpailuttamalla ja tilaaja-tuottajamallin avulla, ja palvelujen näennäismarkkinoilla muodostuu heikosti tunnettuja transaktiokustannuksia.

Muurin painopisteenä on palvelujen jakopolitiikka ja Koskiahon tuotantopolitiikka. Erilaisista tutkimuskohteista ja käsittevalinnoista huolimatta tutkimusten sanoma on samansuuntainen: sosiaalipalvelut ovat kadottamassa entiset perustelunsa ja oikeutuksensa. Ei enää tiedetä, millaiset palvelut kuuluisivat yhteiskunnan järjestettäväksi, kun ei ole varmuutta, mikä on yhteiskuntakaan. Ja olipa se mikä tahansa, palvelujen rajoittamisen politiikkaa tarvittaneen joka tapauksessa, kun ikääntyvien palvelujen järjestämisen rajat tulevat vastaan. Sosiaalisen eetokseen perustunut palvelujärjestelmä edellytti anteliasta ja luottavaista veronmaksajaa, onnistuneita palvelukokemuksia sekä päätöksentekijöitä ja ammattilaisia, jotka tietävät ja muistavat, miksi palveluja tuotetaan. Tällainen palvelukulttuuri on väistymässä.

Tutkimalla sosiaalipalveluja Muuri hahmottelee 1960- ja 1970-luvulta alkaen muotoutuneen sosiaalisen palvelupolitiikan rajat ja reunaehdot. Tutkimalla hyvinvointipalveluja Koskiahon siirtyy 1990-luvulta alkaen vahvistuneen ei-sosiaalisen palvelupolitiikan alueelle. Molemmilla käsittevalinnoilla peruskysymys on yhteinen: miten määrittyy kansalaisen vastuu omasta, läheisten ja tuntemattomien hyvinvoinnista? Kysymys siitä, voisiko yhteiskuntatutkimus siirtyä sosiaalisen ja ei-sosiaalisen käsitejaon tuolle puolen, jää avoimeksi.

Viite

¹ Esitelmä professoreiden virkaanastujaisissa Helsingin yliopistossa 27.5.2009

Kirjallisuus

Auvinen, Riitta (1974) *Sosiaalipalvelu*. Helsinki: Kirjayhtymä.

Auvinen, Riitta (1980) *Tämän päivän sosiaalipolitiikka*. I. painos 1971. Helsinki: Kirjayhtymä.

Hautamäki, Antti (1993) Spontaanin yhteiskuntaan – hyvinvointia ilman valtiota. Teoksessa Jan Otto Anderson & Antti Hautamäki & Riitta Jallinoja & Ilkka Niiniluoto & Hannu Uusitalo. Hyvinvointivaltio ristiaallokossa. Arvot ja tosiasiat. Porvoo, Helsinki, Juva: Sitra, WSOY, 133 - 246.

Hellsten, Katri & Lehto, Markku (2009) Sosiaaliturvan kehityspiirteistä. Liite 3. Julkaisussa Sosiaaliturvan uudistamiskomitean (SATA) esitys sosiaaliturvan kokonaisuudistuksen keskeisistä linjauksista. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 10. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. Liite 3, 1-40.

Hänninen, Sakari & Karjalainen, Jouko & Lehtelä, Kirsi-Marja (2007) Pääsy kielletty! Poiskäännyttämisen politiikka ja sosiaaliturva. Helsinki: Stakes.

Julkunen, Raija (2006) Kuka vastaa? Hyvinvointivaltion rajat ja julkinen vastuu. Helsinki: Stakes.

Kajanoja, Jouko & Simpura Jussi (2009) Yhdistys 1990-luvulta 2000-luvulle. Teoksessa Risto Jaakkola & Sakari Kainulainen & Keijo Rahkonen (toim.) Työväensuojelusta sosiaalipolitiikkaan. Sosiaalipoliittinen yhdistys 1908–2008. Helsinki: Edita, 171–184.

Kananoja, Aulikki & Niiranen, Vuokko & Jokiranta, Harri (2008) Kunnallinen sosiaalipolitiikka. Osallisuutta ja yhteistä vastuuta. Jyväskylä: PS-kustannus.

Kautto, Mikko (2005) Kasvun jälkeen – Suomi pohjoismaisena hyvinvointivaltiona. Teoksessa Matti Heikkilä & Mikko Kautto & Juha Teperi. Julkinen hyvinvointivastuu sosiaali- ja terveydenhuollossa. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 5. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia, 11-34.

Koskiahon, Briitta (2009) Hyvinvointipalvelujen tarvaratalossa. Tampere: Vastapaino.

Kuusi, Pekka (1961) 60-luvun sosiaalipolitiikka. Sosiaalipoliittisen yhdistyksen julkaisuja 6. Porvoo, Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.

Muuri, Anu (2008) Sosiaalipalveluja kaikille ja kaiken ikää? Tutkimus suomalaisten mielipiteistä ja kokemuksista sosiaalipalveluista sekä niiden suhteesta legitimitettiin. Sosiaalityön väitöskirja, Helsingin yliopisto, Valtiotieteellinen tiedekunta. Tutkimuksia 178. Helsinki: Stakes.

Niemelä, Pauli & Knuutinen, Mikko & Kainulainen, Sakari & Malkki, Pertti (1994) Peruspalvelut. Mitä ne ovat ja miten ne tulisi tuottaa? Kuopion yliopiston julkaisuja E. Yhteiskuntatieteet 23. Kuopio: Kuopion yliopisto.

Piirainen, Veikko (1969) Suomalaisen sosiaaliturva. Hämeenlinna: Karisto.

Piirainen, Veikko (1974) Vaivashoidosta sosiaaliturvaan. Sosiaalihuollon ja sen työntekijäjärjestöjen historiaa Suomen itsenäisyyden ajalta. Hämeenlinna: Arvi A. Karisto Osakeyhtiö.

Sosiaalihuollon periaatekomitean mietintö I. Yleiset periaatteet (1971). Komiteamietintö A 25. Helsinki: Valtion painatuskeskus.

Suomen tilastollinen vuosikirja 2008. Helsinki: Tilastokeskus.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL / SVT Tilastoraportti / FOS Statistiskrapport 2/2009.

Titmuss, Richard (1987) The Social Division of Welfare: Some Reflections on the Search of Equity. Julkaisussa Abel-Smith, Brian & Titmuss, Kay (eds.) Selected Writings of Richard M. Titmuss. London: Allen & Unwin, 39–59.

Uusi kielioapas (2000) Laatija Terho Ikonen. Helsinki: Tammi.

Yksityinen palvelutuotanto sosiaali- ja terveydenhuollossa. Suomen Virallinen Tilasto, Sosiaaliturva. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. www.thl.fi/yksityinenpalvelutuotanto. Luettu 15.5.2009.

